

Yayın Tanıtım/Book Review

Öğr. Gör. Ramis KARABULUT*

Dr. Şerafettin Mağmumi, **Anadolu ve Suriye’de Seyahat Hatıraları**, (hzl. Nâzım Hikmet POLAT), Cedit Neşriyat, Ankara 2010, 293 s.

Edebî türleri kesin hatlarla birbirinden ayırmak, inceleme ve öğretme kolaylığından başka bir amaca hizmet etmez; oysa bazı türleri birbirinden kesin hatlarla ayırmak bazen güçleştiği gibi, bu tavır kanaatimizce türü sınırlayacağı için zararlıdır bile diyebiliriz. Bunun için zaman zaman arada bir açık kapı bırakmakta fayda vardır. Özellikle de edebî türler zaman içinde gelişip bugünkü şeklini aldığına göre, geçmişte bazı türlerin birbiri içinde yer aldığı da göz önünde bulundurmakta fayda vardır. Böylece bazı görünmeyen nitelikler de ortaya çıkarılmış olacaktır. Örneğin edebî türlerden hatıra (anı) türünün kesin sınırlarını çizmek oldukça zordur. Hatta seyahat yazılarını, günlük, otobiyografi, mektup ve anı biçiminde kaleme alınmış hikâye ve romanları da hatıra ile ilişkilendirmek doğru bir yaklaşım olur.

Yukarıda künyesini vererek tanıtmayı amaçladığımız Şerafettin Mağmumi (İstanbul 1869-Kahire 1927) nin eserini “Seyahat Hatıraları” şeklinde isimlendirmesi iddialarımızı destekler niteliktedir. Demek ki eserin yayımlandığı (1909) II. Meşrutiyet Döneminde “seyahat yazıları” “hatıra”nın bir nevi kabul edilmektedir. Yenileşme Devri Türk Edebiyatı tarihi konusunda en son yayımlanan eserlerden *Yeni Türk Edebiyatı–Tanzimat’tan Cumhuriyet’e (1839–1923)* adlı kapsamlı çalışmada bu tür eserlerin tamamının “Hatıra-Mektup” başlığı altında ele alındığını ve bu türlerin edebiyatımızdaki gelişimi konusunda oldukça özlü ve ayrıntılı bilgilere yer verildiğini görüyoruz (Enginün

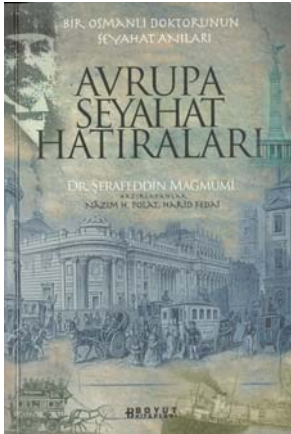
* Niğde Üni. Fen-Ed. Fak. TDE Böl. rkarabulut611@hotmail.com

2006: 135-158). Bizim maksadımız elbette seyahat eserlerinin edebiyatımızdaki gelişimini anlatmak değil. Günümüzde insanlar bu adlandırmayı farklı algılayabilir endişesiyle, böyle bir açıklamayı gerekli görüyoruz.

Asıl maksadımız daha çok adı geçen eserin nitelikleri ve dönemi içinde yazılan diğer benzeri eserler arasındaki yerine dikkat çekmektir.

Dr. Şerafettin Mağmumi ismi, 2002 yılına kadar, ilgi alanı yakın dönem tarihi olanlar dışında pek bilinmemekte idi. 2002 yılında Prof. Dr. Nâzım Hikmet Polat, ayrıntılı ve derli toplu bir monografi yayımlayınca ya kadar (POLAT 2002) bu şahsiyet ve eserleri üzerinde bir sis perdesi vardı. Bu sayededir ki Şerafettin Mağmumi'nin Jöntürk hareketinin ileri gelenlerinden ve İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kurucularından olduğunu, gerek siyaset gerek meslek hayatında önemli çalışmalarda bulunduğunu, tıp ve siyasete dair yayımlanmış onlarca esere sahip olduğunu öğreniyoruz. II. Meşrutiyet gibi önemli bir tarihi dönüm noktasında siyasal faaliyetleri ile önemli roller oynamış bir kişiliğin siyasal yaşamı ve eserlerinin böyle bir akademik çalışmayla ortaya konulup tanıtılması takdire şayandır.

Prof. Dr. Nâzım Hikmet Polat, Mağmumi hakkında sadece bir monografik çalışmayla kalmamış, onun üç cilt hâlinde eski harflerde yayımlanmış seyahat anılarını da orijinaline dokunmadan yeni harflere aktarıp yayımlayarak, yakın dönem Türk tarihi ile ilgilenen tüm sosyal bilimcilerin yararlanacağı kıymetli çalışmalar ortaya koymuştur. Bunlardan gezi yazılarının 2 ve 3. ciltlerini Harid Fedai ile birlikte "*Bir Osmanlı Doktorunun Seyahat Anıları –Avrupa Seyahat Hatıraları, Dr. Şerafettin Mağmumi*" adıyla 2008 yılında yayımladı (Polat–Fedai 2008). Son olarak da yazarın gezi yazılarının birinci cildi olan "*Anadolu ve Suriye'de Seyahat Hatıraları*"nı yayımlamış olup (Polat 2010), Türk okuyucusunun ve araştırmacıların istifadesine sunmuştur.

Mağmumi'nin Seyahat hatıralarının bu cildi 2001 yılında "*Bir Osmanlı Doktorunun Anıları*" adıyla sadeleştirilerek günümüz Türkçesine aktarılıp yayımlanmıştı (Kayra 2001). Polat, bu sebeple kitabın Önsöz'ünde,

"Elinizdeki basım aynı cildin orijinal diliyle yeniden neşridir. Böylece Dr. Şerafettin Mağmumi'nin Seyahat Hatıraları'nın her 3 cildi, orijinal diliyle günümüz okuyucusuna sunulmuş bulunmaktadır." (s. 13 – 14)

sözleriyle, bu türden hem kaynak niteliği taşıyan hem de kültürel değeri haiz eserlerin araştırmacıların istifadesi için orijinalitesine dokunmadan, yeni harflere aktarılması lüzumuna vurgu yapmaktadır. Ayrıca Polat, esere yazdığı Giriş'te Kayra'nın yukarıda belirtilen sadeleştirilmiş metin yayımının da geniş kitlenin okuma ihtiyacı için gerekli olduğunu belirtmeyi ihmal etmeyerek, *farklı amaçlı metin neşrinin* önemini de vurgulamaktadır (s. 22-23).

Prof. Dr. Nâzım Hikmet Polat, eserin girişine yazar ve eseri hakkında okuyucu için çok elzem olan bir giriş eklemeyi ihmal etmemiştir (s. 17-24). Mağmumi'nin ailesi, tahsil hayatı gibi bilgilerden başka 1894 yılında tıbbiyeden mezun olduktan sonra kolera salgını dolayısıyla ardı ardına 5-6 ay kadar Bursa, 2 ay kadar Adana ve Suriye civarlarında geçici görevlendirildiğini, elimizdeki hatıraların bu görevler vesilesiyle ortaya çıktığı gibi bilgileri Giriş'te verilen malumattan öğreniyoruz. Ayrıca İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kurucu beş üyesinden biri olduğunu, bundan sonraki siyasî hayatının ayrıntılarını, Paris'e kaçışını, Cemiyet'in muhalif kanadında yer almasından dolayı II. Meşrutiyet'in ilanından sonra hak ettiği ilgiyi göremeyişini, bu arada Paris'ten Kahire'ye dönmeden evvel dâhiliye ve göz üzerine ihtisas yaptığını, 11 adet basılmış eseri bulunduğu gibi birçok bilgi sunulmaktadır. Onun eserlerinden seyahat hatıralarının künyesini buraya alabiliriz:

“Seyahat Hâtıraları –Anadolu ve Suriye’de-, adet 1, Matbaatü'l-Fütûh, Misrî'l-Kahire, 1327/1909, 312 s.

Seyahat Hâtıraları –Bürüksel ve Londra’da-, adet 2, Matbaatü'l-Fütûh, 1326/1908, 239+1s.

Seyahat Hâtıraları –Fransa ve İtalya ve İsviçre’de-, adet 3, Matbaatü'l-Mikdad, 1332/1914, 303 s. (s. 20)”

Polat, yazarın hayatı ve eserleri hakkında bilgi verdikten sonra, Mağmumi'nin *“Gezi edebiyatına katkısı nedir?”* ve *“Mağmumi'nin gezi eserlerindeki özellikler”* başlıkları altında bu eserlerin nitelikleri hakkında okuyucu için aydınlatıcı bilgiler sunmaktadır (s. 17-24). Araştırmacı burada eserin muhtevassından hareketle on altı madde halinde tespit ettiği özellikleri saymakta ve sonuçta bu eserin Ahmet Haşim'in *Frankfurt Seyahatnamesi* kadar edebî bir üslupla kaleme alınmasa da, kültürümüz için önemli bir hazine değerinde olduğunu vurgulayıp bitirmektedir (s. 24).

Bu eser vasıtasıyla Yenileşme Devri Edebiyatımızda gezi eserlerinin gelişimine bir göz atma fırsatımız oldu. Gördük ki Tanzimat'tan 20. Yüzyıl'ın ortalarına kadar bu tür eser sahipleri, eserlerini genellikle resmî görevler vesilesiyle ortaya koymuşlardır. Diplomatlar, paşalar, siyasetçi-

ler, doktorlar ve öğretmenleri bu vadede eser vermiş olarak görmekteyiz. Bunlardan doktorluk mesleği ve gezi türü söz konusu olunca ilk akla gelen isimlerin başında elbette Cenap Şahabettin olacaktır. Cenap Şahabettin ve Mağmumi'nin her ikisi de doktordur ve hayat maceraları da biraz örtüşmektedir. Cenap da Paris'te tıp ihtisası yapar, 1896-1908 arası uzun süre Hicaz bölgesinde doktor olarak görev yapar ve bu görevin meyvesi olarak *Hac Yolunda* (Servet-i Fünûn 1896/1909) adlı eserini kaleme alır. *Afak-ı Irak* (1916), *Suriye Mektupları* (1918), *Avrupa Mektupları* (1919) gibi eserleri de yine böyle ortaya çıkmıştır. Dikkat edilirse, bu doktor yazarlardan Mağmumi'nin eserinin ortaya çıkış tarihi (1894-1896) ile Cenap'ın eserinin ortaya çıkış tarihi (1896) hemen hemen aynı yıllara denk gelmektedir. Fakat Cenap son derece şairane bir üslûpla yazmaktadır, sanatkârane bir nesri vardır. Mağmumi ise daha malumat verici, daha teknik meselelere dikkat çekmekte, daha çok mesleğiyle ilgili dikkatinin meyvesini sunmaktadır.

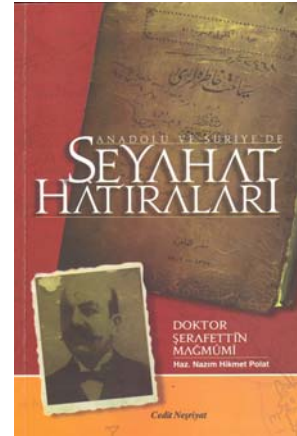
Mağmumi, bir plan dâhilinde gidip gördüğü yerleri düzenli bir şekilde okuyucunun dikkatine sunmaktadır. Örneğin Bursa şehrini anlatırken kullandığı şu başlıklar, onun gezi yazılarının mahiyeti hakkında sanırsız kanaat uyandıracak cinstendir:

“Bursa Şehri: Yeşil Cami ve Türbe, Yeşil Türbe'ye Gelince, Yıldırım Cami-i Şerifi ve Türbesi, Türbesine Gelince, Tophane Seddi, Muradiye, Tiyatrolar, Uzunçarşı, Oteller, Fabrikalar, Matbaalar, Bursa Gazetesi, Kaplıca ve Ilıcalar, Seyrangâhlar, Ziraat mektebi, Dârü'l-Harîr Yani Koza Mektebi, Bursa'nın Pazarları, Bursa'nın Topoğrafya-yı Tıbbiyesi, Ahvâl-i havaiyyeye Gelince, Ahvâl-i Maiyesine Gelince”(s. 38 – 73).

Görüldüğü gibi son derece planlı ve düzenli bir seyahat eseri özelliğini başlıklarından anlamak mümkündür.

Eserin Adana şehriyle ilgili bölümünden bir kısmı, yazarın o günlerde hükümete karşı siyasî tavrını ve yaklaşımını yansıtmaya açınsından dikkat çekici olduğu için aşağıya alıyoruz:

“Tarsus koleradan temizlenince Adana'ya avdetle on gün kadar kaldım. Hastalık burayı da fena halde sarımsı. Aynı şevk-i bakirle hayatımızı tehlikeye koyup çalıştıksa da maatteessüf semeredâr olmuyordu. Çünkü Tarsus'taki hükümetin, o muhterem Ziya Bey'in zekâveti, gayreti ve faaliyetleri yerine burada Faik Paşa namındaki bunamış bir valinin cehâleti, betâeti teşebbüslerimizi akim bırakıyordu..” (s. 199).

Polat, eserin orijinalinde olmayan gezilerin yapıldığı yerlerin o günlerdeki fotoğraflarını da ilave ederek esere ayrı bir değer katmış ve eserin eski harfli ilk baskısındaki sayfa numaralarını da iki eğik çizgi arasında (/25/ gibi) vererek araştırmacıların istifadesi için daha elverişli hâle getirmiştir. Ayrıca eserin sonuna eklediği özel adlar “Dizin”inin de bilimsel çalışmalar için ne kadar elzem olduğunu araştırmacılar takdir edeceklerdir.

Üzeri unutulmuşluk sisiyle kaplı bu gibi eserlerimizden daha nice-lerinin gün yüzüne çıkarılmasını dilerken, eseri yayına hazırlayan Prof. Dr. Nâzım Hikmet Polat’ı içtenlikle kutluyor, yeni çıkacak eserlerini sabırsızlıkla beklediğimizi belirtmek istiyoruz.

KAYNAKÇA

- Dr. Şerafettin Mağmumi (2008), *Avrupa Seyahat Hatıraları (Bir Osmanlı Doktorunun Seyahat Anıları)*, (hzl. Nâzım Hikmet POLAT–Harid FEDAİ), Boyut Kitapları, İstanbul.
- Dr. Şerafettin Mağmumi (2010), *Anadolu ve Suriye’de Seyahat Hatıraları*, (hzl. Nâzım Hikmet POLAT), Cedit Neşriyat, Ankara.
- ENGİNÜN, İnci (2006), *Yeni Türk Edebiyatı–Tanzimat’tan Cumhuriyet’e (1839–1923)*, Dergâh Yay., İstanbul.
- KAYRA, Cahit (2001), *Bir Osmanlı Doktorunun Anıları–Yüz Yıl Önce Anadolu ve Suriye*, Bûke Yay., İstanbul.
- POLAT, Nâzım Hikmet (2002), *Dr. Şerafettin Mağmumi–Bir Jöntürk’ün Serüveni (Hayatı ve Eserleri)*, Bûke Yay., İstanbul.